

Не менш цікавим видається семантичне оказіональне зрушення, яке відбулося у слові *клеттомани* в «Лексиконі інтимних міст» Ю. Андруховича: «Як би ти переклала українською слово «парашут»? – запитав я. «Параблазень», – відповідала вона не змигнувши оком. «А хто такі *клеттомани*?» – не попускав я. «Фани Еріка Клептона», – витримувала вона випробу» [1 : 226]. У наведеному прикладі спостерігається мовна гра, яка полягає в наданні слову *клеттомани* нової семантики на основі фонетичної близькості.

Отже, проаналізувавши функціонування відонімів, що походять зі сфери масової культури, можна зробити такі висновки. Відонімні одиниці, актуалізуючись у мові сучасної української літератури, у більшості випадків являють собою оказіональні утворення, які, проходячи крізь процеси деономізації та трансонімізації, зазнають змін на різних рівнях мови. На графіко-фонетичному рівні мови до проблемних питань слід віднести відтворення фонем **g** та **h**. Аналіз вилучених прикладів дає змогу стверджувати, що в сучасній літературі спостерігається тенденція до більш точної передачі згаданих фонем з точки зору національних особливостей мови. Серед зрушень на граматичному рівні суттєвими є ті, що стосуються категорії числа. Так, бачимо, що деякі проаналізовані одиниці вживаються у множині, але природа цієї множини не у всіх випадках є однаковою. Певні відоніми у процесі адаптації в українській мові активізувались як твірні основи, цим виявивши схильність до зрушень на словотвірному рівні мови. Продуктивними значною мірою виявилися такі способи словотвору, як суфіксація та злиття. Найцікавішими є зрушення в семантиці проаналізованих відонімних одиниць, що реалізуються як у метонімії, так і в метафорі, а також у мовній грі. З урахуванням поширеності подібних мовних одиниць в сучасній українській літературі їх подальший аналіз у різноманітних аспектах видається перспективним.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики / Юрій Андрухович. – Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz, ТОВ «Друкарня «Рута», 2012. – 424 с.
2. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. М. Архипенко. – Харків, 2005. – 20 с.
3. Гудманян А. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови. Кн.1: Теоретичні аспекти. – Ужгород, 1999. – 484 с.
4. Жадан С. Делеш Мод / Сергій Жадан. – Харків: Фоліо, 2011. – 229 с.
5. Кашуба З. Інноваційні процеси в сучасній українській літературній мові та їх віддзеркалення у прозі Лариси Денисенко // Наукові конференції. Філологічні науки. Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/440>
6. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
7. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
8. Рогозіна В. Пропріальна лексика роману Ю. Андруховича «Рекреації» в контексті часу / В. І. Рогозіна // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2013. – Вип. 6 (3). – С. 203–214.
9. Стишов О. А. Особливості словотворення оказіоналізмів-комполітивів у мові українських ЗМІ кінця XX – початку XXI століть / О. А. Стишов // Динамічні процеси в граматиці і лексичному складі сучасних слов'янських мов : зб. наук. пр. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/2193/1/STYSCHOV_ZNP_GI.pdf
10. Тимошик Г. Рецепція біблійної пропріальної лексики у творчості Івана Франка / Галина Тимошик // Іван Франко: дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнар. наук. конгресу, присвяч. 150-річчю від дня народж. І. Франка. – Львів, 2010. – Т. 2. – С. 121–140.
11. Український правопис. – К : Наукова думка, 2010. – 287 с.
12. Яценко Н. Термінологічна лексика в засобах масової інформації початку XXI ст. // Відділ наукової термінології Інститут української мови НАН України. Режим доступу: <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id80/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Діна Нестеренко – старший викладач кафедри загальної та прикладної мовознавства філологічного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Наукові інтереси: відонімні похідні в системі української мови, проблема адаптації запозичених мовних одиниць, стилістико-прагматичні властивості відонімних утворень англійського походження в українській мові та мовленні.

УДК: 811.111'42:82.09

ВЕРБАЛЬНІ МАРКЕРИ КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЇ ФАХОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ “АЕРОПОРТ” А. ХЕЙЛІ)

Анжела ПОСОХОВА (Львів, Україна)

У статті досліджуються особливості вживання і функціонування вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому дискурсі на матеріалі роману А. Хейлі “Аеропорт”. Простежено інтердискурсивні особливості функціонування вербальних засобів відтворення фахового середовища і як ефективних вербальних маркерів контекстуалізації фахового

середовища при породженні тексту, і як продуктивних засобів деконтекстуалізації середовища роману при його інтерпретації адресатом – читачем твору.

Ключові слова: контекстуалізація фахового середовища, маркери контекстуалізації, вербальні маркери контекстуалізації, деконтекстуалізація, інтерпретація твору, дискурс, інтердискурсивність.

The article deals with the research of the communicative, cognitive, and discursive characteristics of the verbal markers of professional environment contextualization and their functions in the literary discourse based on the novel "Airport" by A. Hailey. The interdiscursive characteristics of the functionality of the verbal means of recreating the professional environment both as effective verbal markers of contextualization in the process of creating the novel by the author and as productive means of decontextualization of the narrative medium in the process of the novel's interpretation by the reader.

Key words: professional environment contextualization, markers of contextualization, verbal markers of contextualization, decontextualization, interpretation of the novel, discourse, interdiscursivity.

Комплексне вивчення засобів і прийомів контекстуалізації і деконтекстуалізації тексту відіграє важливу роль у розумінні процесів породження тексту та його інтерпретації. **Актуальність** дослідження полягає у спрямованості на визначення комунікативно-функціональних і когнітивно-дискурсивних особливостей опису фахового середовища, в якому розгортаються події літературно-художнього твору, в якому діють і живуть персонажі – представники певних професій. Романи А. Хейлі відрізняються ретельним відтворенням фахового середовища мовностилістичними засобами художнього твору, що дає можливість прослідкувати стратегії контекстуалізації фахового середовища та визначити типи маркерів контекстуалізації у вербальній тканині твору.

Метою дослідження є вивчення особливостей вживання вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому творі на матеріалі роману А. Хейлі "Аеропорт". Дослідження здійснене на основі контекстуально-інтерпретаційного методу.

Наукова новизна роботи в тому, що вперше представлено комплексний аналіз комунікативно-функціональних і когнітивно-дискурсивних особливостей вживання вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища в романах А. Хейлі.

Об'єктом дослідження є роман "Аеропорт" А. Хейлі [5], **предмет** дослідження становлять вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту, в якому відбуваються події твору.

Події роману А. Хейлі "Аеропорт" відбуваються у чітко регламентованому фаховому середовищі. Визначальним для сприйняття твору й інтенції автора є розуміння роботи аеропорту, специфіки виконання посадових функцій його співробітниками тощо. Відтак контекст, у рамках якого відбуваються події роману, є фаховим контекстом, що ретельно відображає функціонування специфічного інституціонального середовища. З огляду на те, що контекстуалізація спрямована на формування "системи безперервного контексту, в межах якого здійснюється розвиток відповідної теми й розкриття концепту тексту" [2: 253], контекстуалізація фахового середовища аеропорту сприяє формуванню цілісного контексту як для реалізації тематичної спрямованості роману, так і презентації концепту AIRPORT як концепту всього твору.

Серед вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту виділяємо такі групи: 1) маркери контекстуалізації території аеропорту; 2) маркери контекстуалізації приміщень аеропорту; 3) маркери контекстуалізації окремих структурних підрозділів і служб аеропорту; 4) маркери контекстуалізації персоналу аеропорту; 5) маркери контекстуалізації технічних об'єктів аеропорту, авіа техніки й авіа обладнання; 6) маркери контекстуалізації типологічних службових ситуацій; 7) маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій тощо.

З огляду на обмежений обсяг статті зосередимо увагу на двох групах маркерів контекстуалізації фахового середовища в романі "Аеропорт": вербальних маркерах приналежності діючих осіб твору до персоналу аеропорту та вербальних маркерах окремих структурних підрозділів аеропорту.

Окрему групу маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту складають вербальні маркери приналежності діючих осіб твору до персоналу аеропорту, що вказують на їхні посади та місце в службовій ієрархії. Для прикладу:

1) загальні маркери приналежності до керівної ланки працівників аеропорту – внутрішня керівництво аеропорту *airport maintenance and management* та зовнішній контрольний орган *the Federal Aviation Administration*;

2) конкретизуючі маркери контекстуалізації, що безпосередньо вказують на займану посаду – *a senior foreman; the maintenance foreman; airport general manager; the tower watch chief; freight supervisors; snow shift supervisor; the parking lot supervisor; the regular dispatcher; the airport's duty fire chief*.

Намагання автора повною мірою відтворити специфіку функціонування такого складного виробничого, технічного та сервісного комплексу як міжнародний аеропорт супроводжується залученням до вербальної тканини твору чисельної термінологічної та фахової лексики, що, з одного боку, є цілком виправданим, а, з другого – є типологічною ознакою авторського стилю А.

Хейлі. Проте, спостерігається і тенденція до певної мовної економії, а саме: скорочення маркерів при їхньому чергову вживанні в тексті роману. Наприклад, трансформація маркерів: *airport maintenance and management* => *airport management*; *the tower watch chief* => *the tower chief*. Останній приклад можна розглядати як приклад подвійної мовної економії, оскільки *the tower* також є скороченням назви підрозділу аеропорту *the Tower Snow Control Desk*.

Частіше лексична база маркерів контекстуалізації розширюється, оскільки автор постійно доповнює картину подій, уточнює деталі:

1) маркер *airport general manager* доповнюється маркерами *an airport manager* та *an assistant airport manager*, що презентують найближчих співробітників головного менеджера аеропорту;

2) загальний маркер *airport maintenance and management* доповнюється маркерами *controllers and airport management*; *airline internal management*;

3) маркер *supervisors* позначає велику групу маркерів, що вказують на керівників окремих служб аеропорту – *freight supervisors*; *snow shift supervisor*; *the parking lot supervisor*; *the Conga Line supervisor*; останній приклад дає підстави вважати, що кожна авіалінія має свого контролера/інспектора.

Роман розпочинається з опису надзвичайної ситуації – сніжний буран паралізував роботу аеропорту. Описуючи всі служби аеропорту задіяні в ліквідації наслідків бурі, автор вводить в оповідь і бригади по розчистці аеропорту від снігу: загальний маркер *maintenance snow crews* включає маркери *snow removal groups*, *regular workers*, *the auxiliaries*. Підкреслюючи, що в критичній ситуації до рятувальних робіт залучають усіх, автор уточнює: *the auxiliaries – carpenters, electricians, plumbers, clerks, police*, розширюючи як вербальну, так і семантичну базу маркера *the auxiliaries*.

Функціонуючи в художньому творі, вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту, попри наявність у їхній структурі здебільшого термінологічної і фахової лексики, набувають стилістичного забарвлення. Контраст між детальним, фаховим точним описом роботи бригад по розчистці аеропорту від снігу та емоційною оцінкою їхньої роботи створює яскраву картину правдивого життя аеропорту, сприяє стилістичній динаміці оповіді, допомагає читачеві емоційно долучитись до описаних подій, відчувати задум автора та адекватно інтерпретувати події в романі:

1) *The auxiliaries were pulled from their regular airport duties and paid time-and-a-half until the snow emergency was over. But they knew what was expected, having rehearsed snow maneuvers, like weekend soldiers, on runways and taxi strips during summer and fall;*

2) *snow removal groups <...> removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway.*

Прикметно, що автор і в порівняннях при можливості зберігає фахову тематику, якщо в першому випадку створено яскравий образ – *the auxiliaries <...> like weekend soldiers*, то в другому випадку порівняння стосується не людей, а обсягу роботи, тому воно менш емоційне, проте не менш вражаюче – *removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway*.

Розглянемо групу маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту, що називають його окремі підрозділи.

Усі зусилля персонажів роману спрямовані на подолання надзвичайної ситуації, тож і серед маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту, що вказують на службові підрозділи, провідне місце займає маркер, що позначає контрольний пункт снігозбирання: *the Tower Snow Control Desk*, та його скорочені форми – *the Snow Control Desk* => *the Snow Desk*. Для підтвердження провідної ролі цього підрозділу в роботі аеропорту взимку загалом, і в цій конкретній надзвичайній ситуації зокрема, автор констатує: *the Tower Snow Control Desk was a command post <...> the snow clearance command post* – це вже не порівняння як в прикладах, розглянутих вище, а твердження. Такий прийом дозволяє зберегти стиль оповіді, максимально наближений до документалістики, проте, стверджувальна структура містить непряме порівняння контрольного пункту снігозбирання з командним пунктом, що знаходить подальший розвиток у тексті твору, трансформуючись у *командний пункт снігозбирання*.

Подібно описано й Центр забезпечення роботи по снігозбиранню, що ототожнюється із штабом на передовій фронті: *the Maintenance Snow Center* => *the Maintenance Snow Center was a front line headquarters*.

Найбільшою частотністю вживання відзначається маркер *Air Traffic Control / командно-диспетчерський пункт*, що є природним з огляду на його провідне місце в організаційній структурі аеропорту, утворена від цієї назви аббревіатура *ATC* дозволяє лаконізувати оповідь, зберігши при цьому максимальну наближеність до документальності опису подій.

Отже, вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту в однойменному романі А. Хейлі функціонують як ефективні мовні засоби відтворення особливостей специфічного інституціонального середовища, виступають продуктивними засобами об'єктивізації

просторових, часових, людських чинників у системі складних відносин під час складних подій за надзвичайних обставин. Основну лексичну базу вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища складає термінологічна та фахова лексика. У стилістично забарвленому контексті художнього твору нейтральна термінологічна та фахова лексика маркерів контекстуалізації також набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману та емоційному впливові на читача.

Таким чином, дослідження показало, що вербальні маркери контекстуалізації відіграють визначальну роль у породженні тексту художнього твору, оскільки є мовною базою відтворення фахового середовища, в якому відбуваються події романів А. Хейлі. Проте, вербальні маркери контекстуалізації функціонують і як продуктивні засоби деконтекстуалізації середовища роману при його інтерпретації адресатом – читачем твору. Отже, це свідчить про інтердискурсивність як важливу ознаку функціонування вербальних маркерів контекстуалізації у літературно-художньому дискурсі.

Перспективність подальших досліджень особливостей вживання і функціонування вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому дискурсі може бути пов'язана як з особливостями їхньої експлікації у творі, так і зі стратегіями декодування іншомовною читацькою аудиторією.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Загнітко А. П. Основи дискурсології: науково-навчальне видання / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ: 2008. – 194 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Фоменко Ю. В. Человек, слово и контекст / Ю. В. Фоменко // Концепция человека в современной философской и психологической мысли. – Новосибирск, 2001. – С. 164-168.
4. Niladri Sekhar Dash. Context and Contextual Word Meaning // *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* [online]. – 2008. – Vol. 5. – No. 2. – P. 21-31. – [Cited 2014, 20 Aug.]. – Available from: http://www.skase.sk/Volumes/JTL12/pdf_doc/2.pdf.
5. Hailey A. Airport. – Toronto: Bantam Books of Canada Ltd., 1968. – 10th print. – 502 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Анжела Посохова – старший викладач кафедри іноземних мов Львівського державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: лінгвостилістика, комунікативна лінгвістика, дискурсологія, лінгвометодика.

УДК 811. 111'367+81'42

РОЛЬ ПРИЙМЕННИКІВ У СТВОРЕННІ ПЕЙЗАЖНИХ ОБРАЗІВ У ВІРШОВАНИХ ТЕКСТАХ РОБЕРТА ФРОСТА

Галина ПРОКОПІВ (Тернопіль, Україна)

У статті розглядається образотворчий потенціал прийменників в поетичних творах американського поета Р. Фроста. З позиції когнітивної поетики уточнено поняття "пейзаж" та "опис природи" в поетичному тексті. Увагу зосереджено на образах лісу, дерев та дому у віршованих творах Р. Фроста та роль прийменників у їх створенні.

Ключові слова: прийменник, поетичний твір, пейзаж, опис природи, простір, пейзажні образи.

This article focuses on the description of image-making potential of prepositions in poetry by American poet R. Frost. From the standpoint of cognitive poetics the notions of "landscape" and "landskip" in the poetic text are analyzed. The article explicates the images of the forest, trees and house in the poetic works of R. Frost and the role of the prepositions in their creation.

Key words: preposition, poetry, landscape, landskip, nature, space, landscape images.

Прийменники, зокрема їх значення, неодноразово ставали об'єктом дослідження лінгвістичних розвідок різних напрямів і різних науковців. Семантичні та синтаксичні особливості прийменників викликали неабияке зацікавлення як у вітчизняному, так і зарубіжному мовознавстві (М. І. Балла, В. В. Виноградов, А. П. Загнітко, К. А. Рейман, В. О. Плунгян, Т. М. Маляр, О. М. Селіванова, С. М. Brugman, L. Talmy, R. Jackendoff, В. Landau та інші). Щоправда, на сьогодні ще чимало аспектів окресленої проблеми залишаються дискусійними й такими, що потребують ґрунтовнішого дослідження.

Незважаючи на велику кількість досліджень прийменника в мовознавстві, ця частина мови ще не поставала предметом дослідження у віршованих творах американської поезії, що й зумовило **актуальність нашої розвідки**. Відтак, **метою дослідження** є функціонування прийменників у віршованих текстах американських поетів. Виходячи з обмеженого обсягу статті, ми розглянемо тільки образотворчу функцію прийменників в створенні пейзажних образів